

VII. KORKÉRDÉSEK. 1869

AZ EGYHÁZ
A
SZABADSÁG LÉGKÖRÉBEN

ÍRTA
KŐHALMY (KLIMSTEIN) JÓZSEF

KIADJA AZ ESZTERGOMI-IRODALMI-EGYLET.

ESZTERGOMBAN,
NYOMATOTT HORÁK EGYED BETŰIVEL.

AZ EGYHÁZ A SZABADSÁG LÉGKÖRÉBEN.

I.

Isten, kereszténység, egyház és szabadság — az emberiség boldogító fogalmai!

Mi az Isten?...Kereszténység s letéteményese az egyház mi? . . . Főnségesen méltó tárgyai gondolkozásunknak; most azonban meghatározásaik dolgozatom keretén kívül esnek.

A főnnebbi négy fogalom complexumából indulva ki, a „Korkérdések“ rovatában nekem jutott megtisztelő helyet e korszerű kérdések fölötti értekezés töltendi be:

Mily sikerrel tenyészik az egyház a szabadság légkörében? — tehát mi a szabadság az egyháznak? — s végre örvendetes odautalás: a szabadság Amerika földén virágzó szabad egyháznak miként létesült nagyságára.

Körülbelül egy századot kell visszamennünk, hogy datálhassuk azon eszme mozgalmat, mely az európai öntudatra ébredt népeket új alakulási phasisokba tereli.

A jog, igazság és szabadság tudata indítja a népeket s lakítja a társadalmi viszonyokat.

Minden nemű és színezetű mozgalom anyagi vagy szellemi téren: az embert, mint Isten képmását megillető szabadság teljes élvezetének ki vívására irányul.

E célra alakulnak át államok, állami intézmények; s ezen alakulások nem maradhatnak befolyás nélkül azon intézményre, melyben az emberek szellemükre, lelkükre nézve képeznek társadalmat: az egyházra.

Az ember két világ polgára, szellemi és anyagié, egyház és államé. Ím indokolva van e két intézmény közötti viszony alakulása is.

Mellőzve e helyütt, kik ismerték be a szükségletet a világ jelesei között, azon időt jelezem meg, midőn hazánkban először találhatni ily színezetű mozgalom nyomára.

Varda kanonok, a győri káptalannak követe 1843-ban állítólag¹⁾ volt az első ki u. évi országgyűlésen a követek majdnem egyhangú helyeslése között, mély gondolkozást s a viszonyokkal számolni tudó eljárást tanúsítva „szabad országot, szabad vallást és szabad egyházat“ kívánt mindenki számára s így szolt folytatólag beszéde közben: „Óvakodjunk vallás dolgában e kényszerítő törvényektől; mert a meggyőződés az emberek legdrágább kincse, s e törvények nemcsak külső engedelmességet, de benső tiszteletet igényelnek. Az ember két világ polgára, szellemié és anyagié; az egyik külső, másik belső szabadságot igényel; a hol pedig a belső szabadságot kényszer fojtja el, ott a külső sem állhat fönn. Mondjuk ki tehát, hogy a maga körében miuden vallás szabadon mozoghat, nem csak egyesekre, de egyházi községekre is (autonómia); mondjuk ki: hogy alkotmányos szabad országban a vallásnak, a véleménynek is szabadnak kell lenni. Religio est res liberrima — mondá már hajdan Lakantius.“

S erre a- egyháznak csakugyan teljes joga van, mert hogy b. Eötvössel szóljak: az egyház s benne a kereszténység szülte a szabadságot,²⁾ különösen az egyéni szabadságot, melyről az ősöknek fogalmuk sem volt. E nagy eszme csak a kereszténység által lett egyetemivé s egész pompájában a rabszolgaság eltörlésében ragyogott, olyannyira, hogy ott a II. században már rabszolgából lett pápa ült sz. Péter székén.

Ha itt a szabadság elvont fogalmának meghatározását keresem, Montalambertel legelfogadhatóbbnak találom, hogy: a szabadság az igazságosságnak uralma, inkább zsarnoksága. Ha ez áll a mint kell, hogy álljon; akkor a vallásnak, tehát az egyháznak is csakugyan szüksége van a legszélesebb szabadságra éppen az emberiség miatt: mert legyen meg az egyházi szabadság s megjő minden szabadság.

Joga lévén így az embernek, mint az anyagi ország tagjának egyéni szabadságra: jogos a társadalom ebbeli követelése; tehát időszerű is annak tökéletes kivívására irányzott mozgalma.

¹⁾ Horváth Mihály, Williams Roger élete. 1868.

²⁾ „Hol az ur lelke ott a szabadság.“ „Ha az Isten fia megszabadít benneteket (t. i. a bűntől) akkor igazán szabadok lesztek.“ Az Üdvözítő evangéliumában.

Joga lévén az embernek mint a szellemi ország tagjának is lelkiösmereti szabadságra: indokolt a vallást illető szabadság követelése is.

Tehát legyen szabad az állam is, az egyház is egymást érintő működésében.

Jól mondja ismét Montalambert¹⁾: „a vallásnak szüksége van szabadságra, a szabadságnak vallásra.“

A vallás az egyházban csak így létesítheti, így fejtheti ki áldásos működését az emberre mint az állam egyik tagjára, csak így vezetheti biztosan jelen s jövő boldogságának elérésére; de viszont a szabadságnak is van szüksége a vallásra, mert a szabad embert vallása őrzi, hogy vissza ne élhessen mások kárára szabadságával.

E körülpontozásokhoz kiegészítésül még kijelentjük: hogy vallási szabadság alatt az egyház azon szabadságát értjük, melynél fogva ügyét saját elvei szerint vezetheti s csak az államnak általános törvényei alá van helyezve.

Minden támadható vélemény ellenében tiltakozunk előre az ellen is: hogy valaki az egyház feltétien szabadságának az állam irányában szükségelt követeléséből titkolt vágyakat olvasson ki: nemzeti az állam leriületén túlra, független egyházak iránt. Mert az isteni hatalom által szabaddá tett egyháznak ismét az egység eszméje annyira lényege, hogy minden kísérlet az ellenkező irányban, a központtéli távolodás törvénye szerint gyöngülés, végre szakadással s fölbomlással végződik.

Constatálva hiszem az egyház számára a szabadság szükségességét.

II.

Az imént fölállított. elvont igazságok nyomatékaul most bebizonyítandó tényekkel állok elé megczáfolhatatlanul az amerikai szabad egyház példájából azt, mit talán mint szép tlieoriát hajlandók némelyek elismerni: az egyháznak a szabadság légkörében üdvös tenyésztét.

Midőn egyházzól szóllok, mindenkorra kijelentem, mint ka-

¹⁾ „Intérêts Catholiques“ jeles iratában.

tholikus szóllók; tehát azon egyházzól, mely isteni eredetének fónsége, jótékonyága, örökkévalóságának biztosítékai, s legyőzhetlen igazságának fölényei által körül öleli az egész földgömböt, átkarolja a roppant vizek által elválasztott continenst: a két h. e g y h á z z ó l .

„Sehol sem vagyok annyira pápa, monda XVI. Gergely — mint az Egyesült-államokban.“ Mily szép elismerése az amerikai szabad egyház testesült tényének.

Tény az: hogy mig Európában alig van zug, hol nyilvános vagy titkos harcz ne folynék a katholicismus, az egyház, ennek szerkezete ellen úgy a tudomány, mint a szolgálalkü sajtó terén; a politikában, diplomatikában csak úgy mint a törvényhozó testületek csarnokaiban, sőt a trónoknak a kereszténység által eszközölt és szentesített varázs légkörében is; — addig Amerikában, a szabadság éltető levegőjében létesült államok teljes mérvű szabadságot nyújtanak a katho li cism usnak azon jogosult reményben , hogy jótékony befolyása alatt legbiztosabban fognak szabad intézményeiknek tartós főállást biztosíthatni.

Ha működési terünk megszorítva nem volna, kiterjedt ismeretét nyújthatnánk tárgyunk megvilágításához, az Európában rabbilincsekbe vert s össze kinzott: s az amerikai szabad egyház nyújtotta ellentétek összehasonlításában.

A mit Amerika a szabad egyház terén fölmutat; vagy világosabban: amit a szabad egyház a szabad Amerikában prodeál, annak hason mását az egyháztörténelem újkori változatos mezején hiába keressük.

Jól és igazán mondható Montalanbert: Az egyház alapítása első perczétől mindig nyilt vagy színlett üldözéssel állt szemben a világi hatalom részéről, s egyedül saját erejére bízva úgy bilincs mint támasz nélkül még nem volt soha.

Csak rövid 100 éve kétezredéves pályáján, hogy ismeri a helyzetet és csak az új világban, hol ép a helyzete oly gyors előhaladást, oly csoda dolgokat tüntet elő, hogy lehetetlen örömtelven föl nem kiáltanunk: Im a s z a E a d m ű k ö d é s r e m e k e !

1634-ben települt le az első kath. gyarmat Potomal partján, a mostani Marylandban Baltimore angol lord vezérlete alatt. Sok küzdelem, hányatottság s némi üldözés miatt még 1774 is oly csekély volt számuk, hogy csak néhány missió állomást képeztek 20 pappal.

1776-ban a függetlenségért harczoló Északi-államok területén a vallásszabadság elve kimondatott; s itt kezdődik a katli. egyháznak amerikai terjedelme, innét számítva útja valódi diadalmenet.

Maryland bírja most a legvirágzóbb egyházakat; fővárosa Baltimore érsekség lett 1790-ben, s lakossága már akkor a bevándorlások folytán 23,791 nagyrészt katli. 1791-ben már megyei zsinat tartatott itt, melyben a mostani nagyszerű baltimorei basilikának alapja vettetett meg. 1829—49. már 7 zsinat tartatott itt fül szaporodván ez alatta püspökségek 30-ra. 1851-ben, a balti-in örei egyház érseke Amerika Prímásának neveztetett ki, joghatósága alatt 6 érseket és 32 püspököt számítván. A kath. hívők száma közel 4,000,000-ra rúgott s mindez alig egy század alatt.

Ma már — 1866-ig bírnak hiteles statisztikai adatokat — hét érsekség, 40 püspökség, és 60 apostoli helynökség van föllállítva; ide nem számítva a missió állomásokat.

I. A baltimorei (maga Baltimore 130,000 kath.) érsekséghez tartozik: a) a philadelphiai püspökség 1808-ban alapítva. Számít 110 templomot, 176,000 katolikust 113 lelkészszel.

b) Richmond-i piisp. 1820. föllállítva 25 templom, 10,000 kath.

c) Charleston-i 1820. 25 templom, 8000kath. 16 pappal.

d) Pittsburg-i 1850. alapítva, 50,000 katolikussal.

e) Savannah-i 8000 kath. 20 templom.

f) Wheelingi és ériéi.

II. Cincinnatii érsekségben:

a) Cincinnatii 110,000 hívő, 90 templom, 60 missio állomás.

b) Detroiti püspökség, 1833. al. 85,000 kath. 53 templom, 40 missio állom.

c) Vincennes-i. 1840 al. 50,000 kath. 77 templom.

d) Cleveland-i, 1847. 55 templ. 40,000 kath. hívő.

e) Covingtoni, f) Ober-Michigani.

III. New-orleansi érsekséghez, mely még múlt században alapított tartoznak: New-York 300,000 katolik. Boston 280000 kath. Albany, Brooklyn, Buffaló, Barlington, Hartford, Newark és Portland püspökségek.

V. Oregoni érsekséghez (1846.) Nesquali és Bancouvert vagy Wallai-püspökségek.

VI. Sanhousi érsekséghez (1824.) tartoznak: altoni,

chicagói, dubuquei, milvankeei, nachvillei, santa. Fe-i, st. Pauli.

VIII. San Francescói érsekséghez, (1850.) los-ange-losi, morterey megyék.

A virágzást constatáló statistikai adatok terjedtebb leírása kívánatos volna, de térhiány miatt ez óhajtásunk kivihetetlen.

Csak még az Egyesült-államok katholicismusának megvilágítására a fősőbb tan- és nevelő intézetekről és létszámukról annyit: hogy egész Amerikában mindkét nembeli ifjúság nevelése és oktatására 157 kath. fősőbb tanintézet áll berendezve és nagy látogatásnak örvendenek. Es ezek mind a tanszabadság elve mellett az állam iskolák ellenében állanak fönn.

Majd minden kath. tanintézetet a szerzetes rendek tartanak fönn és nevelik föl a kath. ifjúságot a legvégső északtól a déli sarkokig.

Majd minden megyében vannak ezen fölül papnövelde és tanintézetek.

Kilencz különféle rendű szerzetesnők, és 12 szinte különféle féidi szerzetes rend működik a tanítás, nevelés és humanitási ténykedés terén mintegy 80 kolostorban.

De honnét az amerikai katholicismus oly roppant mérvű terjedése? mely népek kezelik az alapot, a tömeget, melyből Jézus evangéliuma annyi proselytát csinál?

A szabadság éltető varázsán kivül az ős angolszász faj az alap, az angol gyarmatosok politikai és vallási intézménye azon léggör, mely a táperőt nyújtotta.

A XVII. században és előtte különféle üldözött vallás felekezetiiek vándoroltak tömegesen Amerikába. Az atlanti tenger partján New-Anglia mély öbleiben kötöttek ki a seót presbyteriánok; Hudson partján a hollandi protestánsok; Pensylvania síkjain a quakkerek; Potomae partján a katolikusok; déli Karolinában a Francia hugenották és egyebütt az angol puritánok.

Ím ezen 1587—1682-ki kivándorlás képezi az amerikai nép magvát; kik külön külön területen szabályozták magokat, s mert vallási lelkesedés vezette őket a tengeren túlra, — egész létezésükön vallásos jelleg ömlik el.

Az első amerikai gyarmatok tehát többnyire ily vallásuk miatt üldözött angolok, Írek, scótok, hollandok, franciák sőt németekből is alakulván: a terület legét, melyen most a vallás oly szabadon virágzik s melyen a katholicismus oly dús aratásokat

nyer — vallóssá tették; s maguknak alakítván kormányt, ezt is vallásos elvekre alapították.

Innét van, hogy mai napig is Amerika legdemokratikusabb kormányait a vallásos jelleg oly kitlinőleg dicsesíti.

Megerősíti állításomat a hírneves Tocquille, ki Amerika demokratikus intézményeit kiváló figyelemmel tanulmányozta tanulmányait kitűnő művében: „Democratie en Ameriqne”-értékesítette (I. 69.) „Az amerikai polgárisodás két teljesen különböző elemnek köszöni létét, melyek egymás ellen gyakran háborúskodtak ugyan, de melyeket végre megtanultak Amerikában egymásba olvasztani s csodás módon összeelegyíteni; e két elv: „a vallásosság és szabadság szeretete.”

Minden felekezeti történetírók odanyilatkoznak, hogy Amerika mondta ki először s léptette életbe a vallás szabadság elvét; és a marylandi katolikusok örök dicsősége, hogy épp akkor tudtak ily eszmét keresztül vinni, midőn úgy az ó világba mint az új világban is még vallási meggyőződésükért üldöztek az emberek; mert épp náluk találunk primitív törvényeikben ezen elv életbeléptetésére: „tudva azt, hogy a lelkiismereti kényszer veszélyes eredményeket idézett elő hitdolgában még eddig minden társadalomban; de a béke és nyugalom biztosítása tekintetéből is: e tartományban s lakosoknál — a kölcsönös szeretet úgy kívánván — senkit sem szabad háborgatni és gyalázni vallásában, vagy annak szabad gyakorlatában.“

És a szabadság eme levegőjében bizton remélhető, hogy minden szabaddá tett vallás között azon vallás, melynek legfőbb érdeme és joga van az igazságra, sőt mely joggal az „igaz nevet követeli magának — a katholicismus, rövid időn elfoglalj Amerikában a tért, melyet Európában tőle részben meg gondol, ti nul elragadtak; s szabadság zászlója alatt győzedelmeskedendik.

Ez a katholicismus története Amerikában. Minő kilátásai vannak ezekután a katholicismusnak a jövőre nézve itt, a szabadság verőfényében, erre nézve ide iktatom a mély kath. érzelmű világi Montalanbert lapjának, a „Correspondent“nek idevág okadatolt állításait:

„Már fél század óta, a midőn a törvény megszólításainál (kidről) igáját lerázta s átlépte az egyedüli gyarmat határait: katholicismus útja valódi diadalút.

„Ha kitközönyösségre talált volna a katholicismus a több népeknél, mit használandott néki a szabadság? Hitközönyösség

helyett azonban a katholicismus Amerikában nemcsak mélyen vallásos, de egyszersmind keresztény népre talált, melynek zöme a protestantismus.

„S terjedési reményeiben nem zavarja-e a protestantismus? Éppen nem, sőt: a protestantismus a régi kaili törzs egy levágott ága. Létét és fönmaradását positiv és negativ tényezőknek köszöni. A negativ, vagyis saját képi protestáns tények: az emberi szenvedélyek, melyek e nagy vallási forradalmat előidéztek s részében — valljuk be őszintén az igazat — a viszaélések és rendetlenségek, melyek helylyel az egyházban elharapóztak. A positiv tényezők: a kath. igazságok, melyeket még e lázadók is megtartottak, mert nem ujitók csak javítók reformátorok akartak lenni.

Ez volt a protestantismus éltető eleme, mely élteté az ágat egy ideig, miután elvágatott a törzstől. A következetesség előbbutóbb vissza fogja vezetni a protestantismust a katholicismushoz, miután negativ tényezői már nem léteznek és megszűnt ezeknek létoka; napjainkban a reformatio már nem is volna egyéb történeti emléknél, ha nem volna a katholicismusból merített elveken alapult keresztény vallás.

Es az egyház Amerikában a keresztény protestantismus a l áll szemközt...!

Érdekes lesz még ismerni egy protestáns lap közléseit említett kilátás tekintetéből.

„New-York Tribune“ című protestáns lap az 1866. kath. zsinat alkalmából szól így: „közel az idő midőn az amerikai szabad államok képessége versenyezni fog az európai államok népességi arányával, s akkor mostani terjedését tekintve több lesz Eszak-Amerikában, sőt egész Amerikában is a kath. hívő és püspök, mint a világ bármely országában; s valószínű, hogy nemsokára számarányuk szerint az első helyet foglalandják el Amerika majd minden államaiban, amint számos államban már most is túl nyomók.“

III.

A szabadság, szabad intézmények példány országában az északamerikai Egyesült-államokban, előbbeniek után Ítéelve, azon vallás melynek mint említők, legtöbb érdeme van az igazságra, mint ezt isteni szerkezete, főnállása s történelme igazolja, mind-

inkább nagyobb és nagyobb térfogatot nyer, emelkedik, virágzik s kezdi absorbeálni magába a többi vallást is.

Lássuk indokolt virágzásának adatok által d bebizonyítását.

A kath. egyház életerejét legegczatansab' an bizonylta, valamint kitérjedettsége mellett is magasztos egységét legbiztosabban főntartja: zsinatai által.

Olvasóimat e tárgyba beavatottaknak föltételezvé, fölmenttnek hiszem magam bár a legrövidebb meghatározások előadásától is.

Értekezésem alapjául a 2 év előtt Amerikában, Maryland fővárosában, Balti moréban megtartott nagyszerű nemzeti zsinatról irt közleményeket vettem; és egyszersmind ezen zsinatot legfőbb momentumaiban leirva -- úgyhiszem — practicus bizonyítékait adtam az eddig állitottaknak, ezek- az amerikai szabad egyház felvirágzásából kivont következtetések életrealósága mellé.

1866. October 7-én nyílt meg az amerikai kath. egyház nemzeti zsinata oly részvét, fény és pompával, minőt századok óta nem látott a róm. kath. egyház. Elnökölt IX. Pius delegátusa Spalding baltimorei érsek s Amerika Prímása; kivüle jelen volt 6 érsek u. m. Mc. Cl o s k e y new-yorki érsek kinek csak a fővárosban 375,000 kath. híve van; Odin J. M. new-orleansi; Alemany S. J. san franciscói; Purce ll J. B. cincinnati-i, Kenrick P. R. san-louisi-i és Blanchett F. N. oregon-city-i és a mexicói érsek. Ezeken kivid 40 megyei püspök; úgy hiszem nem lesz érdektelen név és megye szerinti elősorolásuk: Rosenkranz pompej-poli-i, Hennessy J. dubuquei, Williams bostoni, már 1808-ban 100 templomnak alapítója; Feehan nashvillei, Conruey alboni, P. Lavialle lousvillei; a két utóbbi megye legvirágzóbb és legnépesebb az amerikai államokba; amannak 1865. már 175 temploma volt, pedig megyéje k 1848. alakult; ebben 90 templom 75000 katholikussal, 160 missió állomással, 600 neveléssel foglalkozó apáczával. Dubuis H. galvestoni, Berot A. savannahi, O'Connell marysviliéi Döntenek A. M. pittsburgi Wood J. F. philadelphiai, ki mint Manning Angolországban mert convertita, roppant tekintélyel bir a protestánsok előtt; Quinlan mobiléi, Graca J. F. st. pauli, O'Gorman nebraskai, Furland Mc Hartfordi, Lynch P. N. charlestoni püspök, egész unió legtudományosabb embere; Lúnes J. H. fort-maynei, William Ede natlichezi, Duggan James chicagói, Bacon D. J. portlandi, Baraga F. marquettei, az indiánok apostola melléknévvel,

kik közül maga már 25,000 keresztelt. Martia A, nachitochesi, Amat J. mojljerei, 11 ay l ey S. newarki, Karéi coringtoni, Longhlin brooklyni, De Goerbriand J. barlmgtoni, Lamy L. B. santa-féi, Mr. Gill riclimondi, De St. Falais M. vineennesi, Demers banconversi, ki 6000 angol mértföld távolról jött a zsinatra. Timon buffalói, Rappe a clevelandi, B l anchett. resquali-i, Henni J. M. milvankeei kinek megyéje a legtudományosabb papokról bires. 300 temploma van, sok kolostora s iskolája. Lefevre detroiti, Webi an Ricliard weblingi. — Ezen kívül 40 apostoli lielynök legtöbbnyire nevezetes s a legtevékenyebb missionariusokból. Küztiik kiemeltetik P. Weninger F. X az amerikai németek apostola; ki mint a baltimorei zsinatról érkező ¹⁾ állítja, ezreket és ezreket nyert meg már a kath. vallásnak s ki ezen bámulatos apostoli munkájának történeti adatait évenként szerényen de okadatolt, ékes szállással írja le „Berichte dér I. epoldinen Stiftung“ czimú bécsi füzetekben.

Nagy számmal voltak az egyházi zsinat kiegészítő egyéb tényezők is jelen. A theologusok száma 100 felül. E zsinat mint főnnidéztem író mondja, inig egyrészt főséges képét nyujtá a szellemi erőnek, melyet az új világ katholicismusa néhány évtized alatt kifejti: egyszersmind magasztos bizonyítéka annak, mily tiszteletben részesül a kath. vallás az amerikai civilisált. népnél.

E zsinat — írja a „Neiv-York Tribüné“ legelterjedtebb protestáns lap — méltó arra, hogy az E. államok minden vallás felekezeti polgárának érdeklődését kiérdemelje. Azon egyház, melynek e zsinat nagyszerű képvisellete, roppant haladást tesz országunkban. Csak 79 éves nemzeti létünk még, s már 47 püspököt bir fölmutatni ugyannyi kiterjedt egyh. megyével; papjai 30-ról 3000-re szaporodtak; híveik száma a 4 milliót messze túlhaladja. Oly szám ez uraim, melyet a methodistákat kivéve egy vallásfelekezet sem képes államainkban fölmutatni; ez azon egyház, mely nem messze az idő — midőn az első állást fogja kivívni Amerika összes államaiban. De más szempontból is nevezetes a baltimorei zsinat. A vallásszabadság és „szabad egyház a szabad államban“ elv életbeléptetésének tényét ünnepeljük benne. A legkorlátlanabb szabadsággal jöttek össze a messze dél és észak, kelet és nyugat püspökei és papjai. A Congressus vagy egyes államok hatósága bejelentését sem követelheték

¹⁾ „Das Concilium in Baltimore“ 7—21. Oct. 1860. Ein Bild aus America von A. Niedermayer. Frankfurt. 1867. 18 lap.

a zsinat tartásnak. A tárgyalások szabadon folytak, a tárgyalásokért garancia nem követeltetik az állam részéről, sőt a legfőbb felügyeleti jog sem látszott érvényesítettetni.“ stb.

Ezen örvendetes a valódi szabadsághoz mért protestáns hírlapi tudósításhoz függesztjük még a baltimorei protestáns „Gazette“ lap nyilatkozatát szintén a zsinat alkalmából az amerikai rom. kath. klérus hazafiségéről, föndicsért "Weninger néhány szavait: „Ez azon papság — úgymond — mely csekély kivétellel a rémes emlékü polgárlíaboniban megőrizte kezét polgár vértásától. O hatalmát csak az evangélium és a szeretet tanítása által gyakorolta stb. Azért tiszteli most mindenki kivétel nélkül ezen egyházat és papjait, melyeket csak néhány évtized előtt is még sokan megvetettek; ez egyház, melynek ilyenek papjai, méltó képviselője az isteid igazságoknak, így indokolt is roppant virágzása. A római egyháztörténelem nagyszerű annáleseiben nincs szebb lap, fontosabb oldal, mint melyen az amerikai szabad államok kath. papjainak férfiasága s független sége a hatalom kecsesgetése i valamint kényszere ellenében — van följegyezve a közelmúlt roppant polgárháború alkalmából.“

Nagyszerűségében megható volt a zsinat megnyíltának napján a fénypompában úszó menet, midőn a megváltás nagyszerű jele a kereszt után a baltimorei növendékpapok beláthatlan sora húzódott fehér rochetumokbain; utánnuk 120 fölszentelt pap fényes ornatusokban. Ezeket követték az apostoli helynökök, szerzetes főnökök és missiouariusok; utánnuk 40 püspök infula és püspökbottal ragyogó palástokban, követték őket az érsekek s végre teljes s legfényesebb segédlettel a zsinat elnöke, a baltimorei érsek. Megható volt látni a ragyogó infulák és pastorálék erdejét, melyek mindegyike egy egy terjedt egyházmegyét képviselt. A templomba csak legválogatottabb közönség bocsátott be a roppant sokaságból, mely 30,000-re tehető.

Az amerikai egyház e fényes képviselésének menete oly benyomást hagyott, hogy az amerikai lapok kivétel nélkül sőt az angolok is minden ilyenmő fölöttinek jelezték. Olvasható volt az amerikaiak arczán, hogy mindaz mit ők a rom. kath. egyház méltósága, fönsége és tekintetéből olvastak, s már régmúlt és elenyészett dolgoknak tekintettek „tempí passati“ kedélyes élcczel jelelve — s szemeik előtt most egyszerre mint egy újra föltámadva elterül — nagy mérvű meglepetést okoz; a kíváncsiak roppant tömege között láthatók voltak tekintélyes és gondolkozó fők,

kiknek homlokán elárulta magát e belsőleg ápoltság gondolat: vajjon nem ezen egyházé az, mely ereje és tekintélyében mindenben és mindenütt így megifjulni képes? nem ez e az, melyet Krisztus alapított s melynek rendíthetetlen főállását az idők végéig megővendölte. “

Baltimore — hogy a zsinatról tovább szóljunk — az amerikai katolikusok által amerikai Rómának neveztetik; ez Amerikának rangra 3-ik városa s a kath. egyház központja, sion a. Lakossága majdnem 300,000 többnyire katolikusok; gyönyörű basilikával, nagy papnevelő intézettel és nyilvános könyvtárral; iskolái az amerikai államokban legkitűnőbbek, tantigye virágzásban. Van kath. egyeteme, ugyan ily nőnevelő intézete „academies for young ladies“ a „Misses Union“ról címzett apácák vezetése alatt.

De rajzoljuk már a zsinat lefolyását. Minden tekintetben legnagyobbbbszerű s legfényesebb vallási gyülekezetnek mondatik Amerikában. A zsinati tárgyalásban az ügyrendre befolyással volt Barnabó bibornoknak, a propaganda údei elnökének IX. Pius ő szentsége megbízásából a baltimorei érsekhez küldött leirata, melyben a zsinat tárgyai közé ajánltatik: az egyházi fegyelemnek az unió minden megyéjében létesítendő lehető egysége; a kath. érdekek kifejtése s létesítése; a nagy polgárháború, káros erkölcsi maradványainak lehető gyors gyógyítása; a néger ügynek lelkiismeretes fölkarolása; ünnepek és böjtök rendezése; az egyházi vagyon biztosítása; különös figyelmébe ajánltatik az amerikai püspöki karnak ismételve a néger ügy, hogy ezen egyenjogositott szerencsétlenek a kér. hit és erkölcsök j. téteményei által az egyház kebelébe mielőbb vezetessenek; új püspökségek alapítása iránti tárgyalások stb.

Ezek s némely belkérdések voltak ezen nevezetes az amerikai egyház kétségbe vonhatlan virágzását tanúsító zsinat tárgyai. Sajnáljuk, hogy az eredeti végzések még nincsenek rendelkezésünkre.

Az ügymenet következő volt: a theologusok számos bizottságokra, szakosztályokba rendeztettek egy-egy püspök elnöklése alatt; a tárgyalások előtt a témák kinyomatva szétosztattak. A theologusok véleménye és tanácsai jegyzőkönyvileg fölvetettek s azután a püspökök magán üléseiben ismét előterjesztettek, hogy értékesíthetessenek. Minden tárgy meghányása először a theologusokból alakult osztályokba került, innét átment a püspökök magán üléseibe, végre a nyilvános zsinati ülésekben a baltimorei

basilikában, hol ismét a zsinat minden tagjai együtt voltak s egyesben tanácskoztak. Itt mindig a baltimorei érsek elnökölt a püspökök a szentélyben, a teológusok a hajóban foglalván helyet. Itt az osztályok a püspöki magán üléseik jegyzőkönyvei felolviktattak újra s az általános tanácskozások kezdete előtt az illető osztályok emberei még egyszer felszólították véleményeiknek nyílt, leplezetlen szabad előadására.

Következett az általános tárgyalás.

Jellemző a zsinatot: roppant szorgalom kifejtés, erő és tanulmány, korlátlan szólás szabadság.

Meghatók a zsinat tartama alatt mondott beszéd-kivonatok, lélekemelő a protestáns nyilatkozatok e zsinat befolyásáról. annak jellemzéséről, a katli. hierarchia ily nagyszerű reprezentációjának értelméből, melyeket térhiány miatt mellőzünk; föntartjuk mégis magunknak azon alkalomra, ha netán valami körülmény tárgyunk bővebb kifejtését tenné kívánatosá.

Az Egyesült-államok elnöke Johnson ez ünnepélyességnél kétszer jelen volt, s a legnagyobb figyelemmel kísérte katli. egyház virágzásának bizonyítékait. Az összes amerikai sajtó az egész zsinatról, indokai és szellemeiről legmelegebben nyilatkozott. Valóban sokat, igen sokat tanulhatnánk a szabadság elsőrendű hősei az északamerikaiaktól!

IV.

Hogy az amerikai, óriásig emelkedő világhatalmasság kebelében oly szépen terjed és virágzik, s protestáns nyilatkozatok szeli tisz, legközelebb az első helyet foglalandja el akatliolicismus, - Európában örvendetes tudomásul vesszük; de ebből egyszersmin azt látjuk s egyéb adatokból be is bizonyíthatjuk: hogy a szabad egyház Amerika szabad földén nem csupán öndicsőségére emelkedik, hanem az állam javát másod rendben roppantul előmozdítja, a tudományok, ipar és művészet emelése, valamint a közérkölciség terjesztése által. Biztosít erről roppant terjedése s az állam elismerése; mely midőn az egyházat sem nem alapítja annál kevésbé protegálja, sőt magát a beavatkozásra illetéktelennek nyilvánítja: ennek gyarapodását elősegíti, még erről röviden.

Montalanbert állítja, hogy Amerikában a vallásszabadság kimondott elve csakugyan nem fiktív, Amerika nem mondja: én megengedem, eltűröm minden vallás gyakorlatát; mert

a megengedés elidegeníthetlen jogra mutat; az engedélyjoga pedig föltételezi az eltiltás jogát is. Amerika tagadja, hogy van joga e tekintetben. És így a szellemi hatalomnak, mely a vallás lényege, szabad tevékenységet enged, elismerni föltétien függetlenségét mind a jelenben, mind a jövőben.

Midőn 1783-ban Marylandiján az első püspökség föllállított, s arról volt szó, hogy a római cancellaria az állam elnökségét eziránt — szem előtt tartva a más kormányokkal szemben követett diplomatiái udvariasság külsőségeit — udvariassan megkereste volna, a congressusi válasz ez volt: „A congressusnak nincs mondanivalója e tekintetben, tudva azt miszerint a vallási tárgyak határákörén kívül esnek.“¹⁾

Ezóta 47 püspökség, 60 apostoli lielynökség van föllállítva, mely gyarapodást Amerika örömmel nézi. Ím az állam részéről föllállított illet éktelen ségi elvben adott szabadság az egyházra mily üdvösnek bizonyul be.

Az egyháznak, a katliolicismusnak, az evangélium szellemében működő vallásosságnak s az egyház összes intézményeinél, nincs, nem lehet kárára az igazi szabadság. Kincs annak szüksége sem kedvezményekre, sem kiváltságokra; csak életrevalósága és isteni küldetése k i fej the t ésén e k föl tétien szabadságára!

„Menjetek az egész világra” „hirdessétek az evangéliumot minden nemzeteknek“ — az apostoloknak, s bennük iz egyháznak adott, e nagyszerű mis sió, nézetem szerint csak is így létezhet; csak így remélhető egyszersmind egykor a nagy szerű jóslat az egy ak o l és egy pásztorról; csak így lesz az édes Üdvözítő kereszténysége a világ királynőjévé! E nélkül ő csak arany békóba vert rabnó; nyög és sínlik a védői által reárakott, bár értékes, de szabadságában korlátoló békók alatt.

S ez így jelenleg kitünőleg csak a szabad Amerikában van! Egyetlen lap ez az egyház történelemben, mely vajha egy másik korszakról Írandó kötet alapja lehetne! . . .

De talán Amerikában azért létezhetik sőt szükségeltetik ily föltétien szabadság az egyház számára; mert az állam csak politikai tiszteletet tanúsít a vallás irányában; különben pedig min-

¹⁾ „Catholic church in the limited States.” Henry de Courey.

den vallás iránt személyes megvetéssel van s tökéletes atheis-
musa mellett politikai okokból tűri, illetőleg ignorálja a
vallásokat?

Az eztállítót az Egyesült-államok congressusának s az ame-
rikai köztársasági államok alaptörvényeiknek közelebbi tanul-
mányozására utalom: hogy meggyőződjék arról, miszerint Ame-
rika társadalmi érdekek tekintetéből, nagyon jól tudja azt, mi
a vallás s mi irányában a kormányok kötelessége; de mást szít
arról is, hogy Amerika kormánya úgyszólván kiválóan dicse-
kedjék azon szerencsével, hogy minden kormányok kö (itt
legvallásosabbjelleme nélkül, hogy államvallása volna.

Idézhetnék itt ivszámra bizonyítékokat e tekintésben, mel) ek
kezemnél vannak, de csupán szélesebb keretű dolgozatokba:
volnának alkalmazhatók.

Főntartom ezek alkalmazását is. A vallás szabadabbá tételé-
nek elve ellen fölhozatik az is, hogy ez esetben nem lévén z
államnak beavatkozási joga, minden vallás szabadon hirdethetné
tanait s így merő hittani viszályok árasztanák el a társadalmat
vagy vallástalanság nyomorítaná el a kedélyeket s tenné tönkre a
szíveket. Ezen ellenvetésre is elég az amerikai társadalom pél-
dájára utalás, hol mint Laboulai francia tudós mondja: „a hit-
tani gyűlölet eltűnt, a keresztény szellem gyarapodott; a:
állam— mi csak elvont forgalom — nem vegyül többé
az egyház dolgaiba, de a társadalmat, mely élő lény mindin-
kább áthatja a keresztény szellem.“

Azok ellenvetése meg éppen nélkülözi az alapot, kik a sza-
bad egyház kétségbe vonhatlan eredményeit elismerik az
amerikai társadalmat az európaiakkal ellentétbe helyezik; s mi
ott kivihető volt, és dús sikerrel: itt tekintetbe véve társadal-
munk alapjait meg sem kísérelhetőnek állítják.

Erre Horváth Mihály a l állítom, mit különben dolgoza-
tom is több helyütt előtűntet — hogy a mi különbség a két tár-
sadalom között létezik, az közvetve vagy közvetlen e csodálatos
termékenységit elv alkalmazásának áldásos következménye.

V é g s z ó .

Nyugodtan teszem le tollamat; de végszóul még némi
eket.

Talán többen némi idegenkedést fognak e sorok olvasta után

érezni s a szabad amerikai egyházi állapotok rajzában szabadelvűen hangzó „szabad egyház a szabad államban“ féle elvnek kódozást gyanúsna tartandják. Minden az applicatiótól függ. Ha csakugyan jól gyanítók eme idegenkedést, nem csoda; mert hisz közel állunk még az állami gyámkodás képzelt jótéteményei élveztének tudatához, és az enropai hűbérrendszer maradványaiból is még nagyon nagyon nehéz a kibontakozás z egyéni és lelkiismereti szabadság jogaihoz; de uraim, — s ennek megszivlelését szivemből ajánlhatom — az amerikai szabad egyház gyors emelkedése s roppant virágzása egyrésztől; az állami gyámkodás által ringatott, de siró európai katholicismus másrésztől: oly két komoly valóság, mely az illusiókat kell, hogy oszlassa.

Minden vallásos kebel, kell hogy örvendve vegye tudomásul az egyház eme fönséges, áldásos hatású szabadságát Amerikában, s őszintén üdvözölje az emberiség történelmében azon korszakot, mely kezdi az egyházat jogos szabadságába helyezni, nem mások, hanem egy elv ereje által odahelyezve.

Kell egyszersmind, hogy lelkesüljünk ez irányban már csak azt is, mert látjuk: hogy az óriási mű, az amerikai egyes államokban ily szerencsésen fejtetik meg a fontos és nehéz, sok nagy elmét fglalkodtatott talány: mily viszonyban legyen egymással a vallási — szellemi, lelki, — ésa polgári — anyagi — hatalom; tehát: az egyház és állam.

„Vajha itt volna már az idő, — legyen közös óhajunk Herzeg Prímásunk e kifejezett kívánalma — „midőn a magyar katolicus egyház is, a vallás szabadság ősi elvének szellemében törvényes függetlenségét és itonomiáját az állammal szemben biztosítsa s oncret alapra fektesse.“¹⁾

¹⁾ Gróf Zichy Jenőhöz Sept. 4. 1868.